

Andrzej BULZAK

Postawy twórcze a poziom samoakceptacji

Creative Attitudes and the Level of Self-Acceptation

„Żadne zjawisko psychologiczne [...] nie było tak długo ignorowane i jednocześnie nie wzbudziło tak nagłego zainteresowanie, jak twórczość” (J. P. Guilford — 1967, s. 419), pisał J. P. Guilford, komentując radykalną zmianę stosunku nauki do problemu twórczości. C. W. Taylor stwierdza, że „w ciągu 60—70 lat przed r. 1950 w literaturze naukowej można było spotkać niewiele prac na temat twórczości. Jednak od r. 1955 wyraźnie wzrasta zainteresowanie twórczością i otwiera się wiele możliwości badań w tym zakresie” (C. W. Taylor — 1964, s. 2). Uczni amerykańscy głoszą, że ujmowanie i stymulowanie rozwoju osobowości twórczych jest problemem o znaczeniu międzynarodowym i, jak podkreśla Taylor, „aktywność twórcza ma ogromny wpływ nie tylko na postęp nauki, lecz i na całe życie społeczeństwa, a te narody, które potrafią najtrafniej rozpoznać jednostki twórcze, pomóc im w rozwoju i stworzyć dla nich optymalne warunki, będą mogły poszczycić się największymi osiągnięciami” (C. W. Taylor — 1964, s. 2).

Analiza współczesnej literatury przedmiotu wskazuje, że aktywność twórcza traktowana jest jako przejaw zdrowia psychicznego (E. P. Torrance — 1964, s. 52 i 72). Inni badacze podkreślają również, że jest ona skutecznym narzędziem sterowania zarówno dziecięcymi impulsami, jak i osobowością człowieka dorosłego, zaś brak twórczości może być przyczyną różnego rodzaju zaburzeń nerwowych i psychicznych (H. Heyman — 1964, s. 10, 18, 77).

Nie brak również poglądów psychologicznych, które sugerują współwystępowanie stanów swego rodzaju dezintegracji czy też dezorganizacji wewnętrznej z aktywnością twórczą. Z uwagi na brak systematycznych badań empirycznych dotyczących osobowości osób uzdolnionych twórczo, podjęto pod kierunkiem prof. dr. hab. Stanisława Popka badania dotyczące różnych aspektów osobowości tych ludzi.

Wyniki, które prezentuję w tej pracy są efektem badań rozpoczętych w r. 1983. W dotychczasowych badaniach określono między innymi korelacje zachodzące między poziomem postaw twórczych i poziomem lęku (A. Bulzak — 1986), wykazując, że wraz ze wzrostem poziomu postaw twórczych maleje (zdąża w kierunku normy) poziom lęku, a gdy poziom postaw twórczych obniża się, poziom lęku wskazuje tendencje wzrostowe (w kierunku wyników wysokich). Określono również różnice osobowościowe pomiędzy młodzieżą twórczą i nietwórczą oraz wpływ twórczości na optymalny rozwój osobowości (A. Popek — 1986).

Jednym z następnych etapów jest próba odpowiedzi na pytanie: Czy istnieje zależność między poziomem postaw twórczych a poziomem samoakceptacji? Wyniki, które prezentuję, są próbą rozwiązania tego problemu.

KONCEPCJA UZDOLNIEŃ TWÓRCZYCH S. POPKA

Z analizy literatury przedmiotu wynika duża różnorodność stanowisk teoretycznych, podejmujących zagadnienie istoty twórczości, można jednak na tej podstawie wyłonić cztery główne kategorie twórczości, a mianowicie:

- 1) twórczość jako dzieło (wytwór),
- 2) twórczość jako proces,
- 3) twórczość jako zespół zdolności (właściwości) intelektualnych bądź cech osobowościowych,
- 4) twórczość jako zespół stymulatorów społecznych (A. Strzałecki — 1969, s. 13—21).

Spśród wymienionych kategorii interesować nas będzie rozumienie twórczości jako zespołu cech osobowościowych, na którym opiera swoją teorię uzdolnień twórczych S. Popek. Teoria twórczości zaproponowana przez S. Popka wyraża się postawą twórczą w uczeniu się i działaniu, przy czym postawa twórcza rozumiana jest według niego jako aktywny stosunek do świata i życia, stymulowany potrzebą poznania i świadomego przetwarzania zastanej rzeczywistości, a także własnego „Ja” (S. Popek — 1982, s. 5—12).

Z przedstawionej wyżej definicji wynika, że na postawę twórczą składają się dwie sfery.

1. Sfera poznawcza, mająca swe źródło w dyspozycjach intelektualnych, a wiążąca się z możliwościami instrumentalnymi, tj. wysoką inteligencją, zdolnością w spostrzeganiu, głównie w przetwarzaniu i wytwarzaniu nowych informacji, oraz wysoką wrażliwością.

Dzieje się to za sprawą wyobraźni i dywergencyjnego myślenia, które

zostało określone jako zachowania heurystyczne; cechy przeciwne do wymienionych charakteryzują typ poznawczy konwergencyka ujawniającego się zachowaniem algorytmicznym.

2. Sfera charakterologiczna, która jest „zespołem cech zabezpieczających aktywne realizowanie się potencjalnych możliwości intelektualnych i emocjonalnych jednostki ludzkiej”.

Przyjmując zatem nadrzędność osobowości w stosunku do zdolności i uzdolnień specjalnych, autor wychodzi z założenia, że efektywne realizowanie się predyspozycji poznawczych możliwe jest jedynie we współdziałaniu z innymi cechami osobowości, określonymi umownie jako postawa nonkonformistyczna (Por. S. Popek — 1987, s. 127—149).

Tab. 1. Model postawy twórczej w uczeniu się i działaniu
Model of creative attitude in learning and in action

Czynniki sfery charakterologicznej			
Postawa	Konformizm (K)	Nonkonformizm (N)	Postawa
odtwórcza	zachowanie algorytmiczne (A)	zachowanie heurystyczne	twórcza
	myśl. konwergencyjne	(H) myśl. dywergencyjne	
czynniki sfery poznawczej			

„Konformizm” (K), został tu określony jako: zależność, pasywność, sztywność adaptacyjna, stereotypowość, uległość, lekliwość, podporządkowanie się, niesamodzielność, brak krytycyzmu, nieorganizowanie wewnętrzne, nadmierna zahamowalność, nietolerancja, niskie poczucie wartości „Ja”.

„Nonkonformizm” (N) określony jest przez następujące cechy: niezależność, aktywność, witalizm, elastyczność adaptacyjna, oryginalność, konsekwencja, odwaga, dominatywność, samodzielność, samoorganizacja, spontaniczność, ekspresywność, otwartość, odporność, wytrwałość, odpowiedzialność, samokrytycyzm, tolerancyjność, wysokie poczucie wartości „Ja”.

„Zachowanie algorytmiczne” (A) określone jest jako: nastawienie kopiujące i reprodukcyjne, tj. spostrzegawczość kierowana, pamięć mechaniczna, wyobrażenia odtwórcza, myślenie konwergencyjne, uczenie się reproduktywne i ukierunkowane, poprzestające na zrozumieniu i analizie logicznej, sztywność intelektualna, bierność poznawcza, niski poziom refleksyjności, skłonności do wdrukowywania się, niska sprawność w przetwarzaniu i konstruowaniu, brak pomysłowości technicznej i artystycznej.

„Zachowanie heurystyczne” (H) zostało określone przez: samodzielność obserwacji, pamięć logiczną, wyobrażnię wytwórczą, myślenie dywergencyjne, uczenie się rekonstruktywne i samodzielne, uczenie się po-

przez rozumowanie, elastyczność intelektualną, aktywność poznawczą, refleksyjność, samodzielność intelektualną, twórczość konstrukcyjną, werbalną, a także potencjalne uzdolnienia do twórczości artystycznej.

Tak więc ludzie, którzy skupiają w sobie takie właściwości wewnętrzne jak: nonkonformizm (N) oraz zachowanie heurystyczne (H) noszą miano *t w ó r c z y c h*, zaś ci, których charakteryzuje konformizm (K) i zachowanie algorytmiczne (A) określani są jako *o d t w ó r c z y*. Oczywiście trzeba zdać sobie sprawę z tego, że umiejscowienie konkretnej jednostki w danym typie twórczym bądź odtwórczym może odbywać się tylko na zasadzie *continuum*. Konkretna jednostka może bowiem charakteryzować się cechami należącymi do skal przeciwstawnych. O przynależności jednostki do typu twórczego bądź odtwórczego decydować będzie przewaga właściwości jednej ze skal. Na bazie tej teorii autor zbudował test Twórczego Zachowania KANH, który został użyty w niniejszych badaniach (S. Popek — 1988, s. 9—36, 206—210).

STRUKTURA OBRAZU SIEBIE W KONTEKŚCIE SAMOAKCEPTACJI

Istnieje współcześnie kilkanaście różnych określeń obrazu siebie. Jedną z pierwszych jest definicja Raimy, który określił obraz siebie „jako mniej lub bardziej zorganizowany obiekt będący wynikiem aktualnego i zachodzącego w przeszłości obserwowania siebie. Obraz siebie jest rodzajem mapy, którą jednostka posługuje się w celu zrozumienia siebie, zwłaszcza w chwilach decyzji i kryzysów psychicznych (S. Siek — 1983, s. 395).

Według Rogersa, Sarbina i Nuttina obraz siebie jest świadomością własnego istnienia i funkcjonowania, zbiorem doświadczeń uznanych za swoje (J. Nuttin — 1968, s. 43). S. Siek (1983, s. 345—415) podkreśla, że obraz siebie może być zbudowany z różnych cech i elementów struktury osobowości uznanych za swoje własne. Najczęściej są to uzdolnienia, postawy, typy reakcji emocjonalnych, cechy, jakie przypisujemy innym ludziom i wchodzącej z nimi w kontakt rzeczywistości. Niektóre cechy obrazu siebie mogą pozostawać we wzajemnym konflikcie, np. obraz siebie pragnącego służyć ludziom i jednocześnie nieakceptowanego. Istnieje również układ cech, z których człowiek nie zdaje sobie sprawy, a które stanowią ważną część obrazu siebie. Tworzą one „nieświadomy obraz siebie”, którego wpływ zaznacza się w tym, że człowiek ma skłonność do oceniania siebie i zjawisk rzeczywistości w sposób krańcowy: albo jako bardzo złych, albo jako bardzo dobrych. Można wyróżnić swoiste właściwości obrazu siebie. Obraz siebie może być globalny lub zróżnicowany, stabilny lub niestabilny. Globalny obraz siebie jest mglisty i nie-

jasny. Jednostka nie ma jasnej koncepcji swojej roli życiowej. Nie wie, czego naprawdę chce, nie przypisuje sobie określonych cech, nie ma poczucia własnej odrębności. Ma mglistą wiedzę o funkcjonowaniu własnego ciała i o mechanizmach kierujących jej życiem psychicznym (S. Siek — 1983, s. 345—415).

Stabilny obraz siebie przejawia się w stałości i trwałości cech uznawanych za swoje, w powtarzalności zachowania, wyciskaniu jednolitego piętna na wszystkim tym, co jednostka robi, na ujawnianiu specyficznego stylu życia, zawsze tego samego. Inne specyficzne cechy obrazu siebie to: akceptacja siebie — brak akceptacji, zbieżność z ideałem siebie, znajomość siebie — brak umiejętności wglądu w siebie.

Brak zbieżności obrazu siebie polega na tym, że jednostka ma inny obraz siebie i inny ideał siebie, tj. zbiór cech, czyli obraz tego, kim (jakim) chciałaby być naprawdę. Taka niezgodność obrazu siebie z ideałem siebie wiąże się zazwyczaj z brakiem akceptacji siebie i z trudnościami przystosowania. Im rozbieżność jest większa, tym przystosowanie jest gorsze. Natomiast znajomość siebie polega na umiejętności spojrzenia na siebie i na własne zachowanie tak, jak widzą je inni, oraz na pogodzeniu się z posiadaniem cech ciała i cech osobowości nie zawsze budzących aprobatę w grupie kulturowo-społecznej, w której człowiek żyje. Obraz siebie jest zorganizowanym zespołem cech, które jednostka nauczyła się na podstawie wcześniejszych i aktualnych doświadczeń uważać za własne (S. Siek — 1983).

Uczenie się przebiega w różnych sytuacjach społecznych. Dziecko spostrzega najpierw bodźce płynące z własnego ciała, potem spostrzega jak reagują na jego działanie inni, zwłaszcza rodzice, potem inni ludzie w różnych sytuacjach społecznych, wreszcie uczy się spostrzegać samo siebie. Powstaje wówczas obraz potrzeb własnych oraz właściwości i sprawności własnego ciała.

Zachowanie innych wobec dziecka dostarcza mu wielu obserwacji, na podstawie których ustala ono sobie swoją pozycję, a głównie to, czy jest aprobowane czy nie aprobowane, obdarzane miłością czy niekochane, czy spełnia oczekiwania osób znaczących. Czy jest udane, czy jest czymś nieważnym w życiu grupy. Ta nabyta przez doświadczenie wiedza wpływa na powstanie poczucia własnej wartości, przydatności lub poczucia mniejszej wartości i nieprzydatności społecznej (S. Siek — 1983).

Jeśli ukształtują się takie właściwości obrazu siebie, jak stabilność, zbieżność z ideałem siebie, akceptacja siebie, wówczas osoba taka sprawnie działa, jest dobrze przystosowana i zadowolona z życia.

W przypadku ukształtowania się negatywnego obrazu siebie, człowiek przeżywa poczucie winy i poczucie krzywdy, a główną konsekwencją za-

nizonej samooceny jest zmniejszenie własnej aktywności i ekspansywności oraz unikanie trudnych zadań (S. Siek — 1983).

PROBLEMY BADAWCZE I HIPOTEZY

Z uwagi na to, że badania dotyczące uzdolnień twórczych w kontekście osobowości, a w szczególności obrazu siebie mają charakter wstępny, podjęto próbę analizy tego problemu, przy czym na tym etapie skoncentrowano się na wzajemnych relacjach postawy twórczej i obrazu siebie w kontekście samoakceptacji młodzieży studiującej i uczącej się.

Celem badań stało się więc poznanie wzajemnych zależności uzdolnień twórczych, które wyrażają się poprzez postawę twórczą w uczeniu się i działaniu i poziom samoakceptacji. Wyjaśnienie tych zjawisk może mieć znaczenie nie tylko teoretyczne, ale i praktyczne, związane z funkcjonowaniem młodzieży o takich uzdolnieniach lub ich brakiem w szkole, w czasie studiów oraz w życiu codziennym.

Za podstawę tych rozważań przyjęto koncepcję uzdolnień twórczych S. Popka (S. Popek — 1982), zaś koncepcję obrazu siebie — poziom samoakceptacji oparto na teorii G. H. Gougha i A. B. Heilbruna (G. H. Gough, A. B. Heilbrun — 1965).

Sformułowano następujący problem badawczy: czy istnieje zależność między poziomem postaw twórczych a poziomem samoakceptacji? oraz hipotezy: 1) istnieje statystycznie istotna zależność między poziomem postaw twórczych a poziomem samoakceptacji u młodzieży, 2) im wyższy poziom postaw twórczych, tym wyższy poziom (wskaźnik) samoakceptacji u młodzieży.

Hipotezy, które zaprojektowano, są konsekwencją przyjętego założenia, że postawa twórcza wyrażająca się w zachowaniu twórczym, jest szczególnie ważna dla współczesnego życia społecznego, w którym jednostka bierze czynny udział. Właśnie to nastawienie twórcze pozwala jednostce łatwo przezwyciężyć napotkane trudności, realizację przyjętego celu, określać nowe cele oraz zapewnić większą swobodę działania.

Założono również, że w twórczości należy szukać rozwiązania wewnętrznych konfliktów przeżywanych na skutek nie zrealizowanych celów, które w wypadku braku możliwości twórczych objawiają się między innymi brakiem samoakceptacji i dezorganizacji obrazu siebie.

Do weryfikacji zaprojektowanych hipotez posłużono się dwoma narzędziami badawczymi:

1) kwestionariuszem twórczego zachowania (KANH) S. Popka, funkcjonującego w ramach jego teorii uzdolnień twórczych (S. Popek — 1982) —

narzędzie to posłużyło do dokonania właściwej selekcji grup o wysokim i niskim poziomie postaw twórczych;

2) testem przymiotników Gougha i Heilbruna (G. H. Gough i A. B. Heilbrun — 1982, s. 603—633) jako metody badania obrazu siebie — badanie to pozwoliło na określenie poziomu samoakceptacji u wyselekcjonowanych grup młodzieży.

OPIS METOD I CHARAKTERYSTYKA BADANEJ POPULACJI

Kwestionariusz twórczego zachowania (KANH) S. Popka służy do określania postaw twórczych i odtwórczych młodzieży. Zbudowany jest on z 60 pytań, dobranych na podstawie analizy różnorodnych zachowań i czynności człowieka.

Postawę twórczą charakteryzują dwie sfery: sfera charakterologiczna, inaczej określana jako nonkonformizm (N), którą ujawnia 15 pytań kwestionariusza, oraz sfera intelektualna, określana jako zachowanie heurystyczne (H), diagnozowana za pomocą 15 pytań.

Postawę odtwórczą charakteryzują dwie sfery, będące przeciwieństwem poprzednich: sfera charakterologiczna — konformizm (K) badana za pomocą 15 pytań, oraz sfera intelektualna — czyli zachowanie algorytmiczne (A), diagnozowana również przez 15 pytań kwestionariusza.

Odpowiadając na pytanie zawarte w kwestionariuszu, osoba badana ma możliwość wyboru jednej z trzech możliwych odpowiedzi:

2 — jeżeli twierdzenie jest całkowicie prawdziwe w odniesieniu do badanego,

1 — gdy jest częściowo prawdziwe,

0 — gdy twierdzenie jest błędne.

Wysokie wyniki w sferach N i H, niskie w K i A charakteryzują postawę twórczą, zaś wysokie wyniki w sferach K i A oraz niskie w N i H określają postawę odtwórczą badanej osoby. Z uwagi na brak w praktyce tzw. czystych typów, które są biegunowymi typami tej teorii, kwestionariusz ten bada tzw. nasycenie wymienionymi sferami, co wydaje się być bardzo istotne w programowaniu rozwoju i ustalaniu indywidualnego kierunku stymulacji rozwoju osobowości twórczej jednostki. Otrzymane wyniki przyporządkowuje się do jednej z pięciu grup wyników: tzn. bardzo niskie, niskie, średnie, wysokie i bardzo wysokie (S. Popek — 1987, s. 127—149).

Test przymiotników G. H. Gougha i A. B. Heilbruna (S. Siek — 1983, s. 603—633), obecna wersja tego testu została opracowana przez autorów

w r. 1952, składa się z 300 przymiotników. Autorzy wyróżnili 24 sposoby grupowania przymiotników, za którymi kryją się określone cechy osobowości. Sposoby te nazwali eksperymentalnymi skalami testu przymiotników. Gough i Heilbrun wyróżnili sposoby wybierania przymiotników związanych z ich treścią i ich liczbą. Osoba badana może wybierać bądź dużo, bądź mało przymiotników. Może wybierać dużo przymiotników pozytywnie ją określających i dużo przymiotników negatywnie ją określających. Badana osoba może też wybierać jako charakterystyczne dla siebie takie konstelacje przymiotników, które są dla psychologa grupami symptomów jakichś cech lub innych elementów struktury osobowości, wyróżnianych przez twórców różnych modeli struktury osobowości. Gough i Heilbrun przy wyodrębnianiu różnych sposobów grupowania przymiotników opierali się na modelu struktury osobowości Murraya, częściowo na modelu psychoanalitycznym oraz na opisach dobrze i źle funkcjonującej (przystosowanej) osobowości w warunkach amerykańskich.

W teście wyróżniono następujące skale:

1. Liczba wybranych jako charakterystycznych dla siebie, przymiotników.
2. Liczba przymiotników będących symptomami nastawienia obronnego.
3. Liczba wybranych przymiotników pozytywnych.
4. Liczba wybranych przymiotników o znaczeniu negatywnym.
5. Liczba przymiotników, które są symptomami zaufania do siebie.
6. Liczba przymiotników, które są symptomami samokontroli.
7. Liczba przymiotników, które są symptomami zmiennej siły Ego.
8. Liczba przymiotników, które są symptomami dobrego przystosowania.
9. Liczba przymiotników, które są symptomami potrzeby wyczynu.
10. Liczba przymiotników, które są symptomami potrzeby dominowania.
11. Liczba przymiotników, które są symptomami cechy wytrwałości.
12. Liczba przymiotników, które są symptomami potrzeby porządku.
13. Liczba przymiotników, które są symptomami cechy intracepcji.
14. Liczba przymiotników, które są symptomami potrzeby opiekowania się.
15. Liczba przymiotników, które są symptomami potrzeby stowarzyszenia.
16. Liczba przymiotników, które są symptomami potrzeby seksulanej.
17. Liczba przymiotników, które są symptomami potrzeby ekshibicjonizmu.
18. Liczba przymiotników, które są symptomami potrzeby autonomii.
19. Liczba przymiotników, które są symptomami potrzeby agresji.

20. Liczba przymiotników, które są symptomami potrzeby wsparcia.
21. Liczba przymiotników, które są symptomami cech zmienności reagowania.
22. Liczba przymiotników, które są symptomami potrzeby degradacji.
23. Liczba przymiotników, które są symptomami potrzeby uległości.
24. Liczba przymiotników, które są symptomami gotowości do zmiany swego zachowania oraz zasięgnięcia psychologicznej porady (S. Siek — 1983).

Testem przymiotników można badać realny obraz siebie oraz obraz idealny. Zbyt duże różnice między idealnym i realnym obrazem siebie świadczą o trudnościach przystosowania. Za pomocą tego narzędzia możemy wyróżnić treść obrazu siebie i właściwości obrazu siebie, jako specyficzne struktury osobowości. Można również określić stabilność i niestabilność obrazu siebie przez porównywanie kilku badań robionych w odstępach czasowych. Test przymiotników daje także pewne informacje o akceptacji lub braku akceptacji siebie, możemy o tym wnioskować w oparciu o skalę oceniającą liczbę wybranych pozytywnych i negatywnych przymiotników i w oparciu o skalę oceniającą liczbę przymiotników będących symptomami zaufania do siebie. Informacji o globalnym obrazie siebie może dostarczyć skala oceniająca nastawienie obronne oraz ogólna liczba wybranych przymiotników. Zbyt niska i zbyt mała liczba przypisywanych sobie przymiotników może świadczyć o globalnym czyli mglistym obrazie siebie (G. H. Gough, A. B. Heilbrun — 1982, s. 401—449, 603—633).

CHARAKTERYSTYKA BADANEJ POPULACJI

Przebadano 117 osób (dziewcząt i chłopców w wieku 18—21 lat), osobami badanymi byli studenci UMCS w Lublinie i uczniowie Liceum Ogólnokształcącego dobrani losowo. Badania wykonano w styczniu i lutym 1986 r. oraz w grudniu 1987 r. Profil klas osób badanych był zróżnicowany, byli tam uczniowie klas matematycznych i humanistycznych oraz ogólnych, studenci głównie z biologii, geografii, historii, psychologii i filologii rosyjskiej.

Młodzież pod względem pochodzenia prezentowała głównie dwa środowiska: miejskie, w tym Lublina, oraz wiejskie. Rodzice osób badanych posiadają zróżnicowane wykształcenie: wyższe, średnie, techniczne i zawodowe. Zróżnicowanie badanych dotyczy również zamożności i warunków mieszkaniowych. Relacje pod względem płci kształtują się następująco: dziewcząt było 48,3%, zaś chłopców 51,7%.

PRZEBIEG BADAŃ ORAZ ANALIZA WYNIKÓW

Analiza wyników zmierza do odpowiedzi na postawione pytanie: czy istnieje zależność między poziomem postaw twórczych a poziomem samoakceptacji? Przy analizie problemu ustalono następujące zmienne: zmienna zależna — to poziom akceptacji, zmienna niezależna — to poziom postaw twórczych.

Wyniki uzyskane przez poszczególne osoby w Kwestionariuszu Twórczego Zachowania (KANH) stały się podstawą selekcji do następujących grup (tab. 2):

- I grupa badanych z wysokim poziomem postaw twórczych,
- II grupa badanych z niskim poziomem postaw twórczych,
- III grupa badanych ze średnim poziomem postaw twórczych, która w dalszych badaniach została pominięta.

Osoby I i II grupy zostały poddane badaniu Testem Przymiotników Gougha i Heilbruna w celu określenia poziomu samoakceptacji.

Tab. 2. Liczbowy i procentowy rozkład wyników uzyskanych po badaniu Kwestionariuszem Twórczego Zachowania (KANH)

Numerical and per cent distribution of results obtained in testing with the KANH Creative Behaviour Questionnaire

Wyniki	Liczba	Procent	Grupa
Bardzo wysokie	4	3,42	I
Wysokie	26	22,22	
Srednie	57	48,72	III
Niskie	28	23,93	II
Bardzo niskie	2	1,71	
Razem	117	100	

ANALIZA ILOŚCIOWA

Test przymiotników Gougha i Heilbruna dostarczył danych ilościowych i jakościowych: „Im mniejsza rozbieżność między Ja realnym i Ja idealnym, tym wyższy poziom (wskaźnik) samoakceptacji, im większa rozbieżność między Ja realnym i Ja idealnym, tym poziom (wskaźnik) samoakceptacji niższy”.

W celu stwierdzenia różnic pomiędzy grupami badanymi obliczono średnie poziomu samoakceptacji dla skrajnych grup. Wynoszą one:

- dla grupy o wysokim poziomie postaw twórczych $\bar{x}=35,6$;
- dla grupy o niskim poziomie postaw twórczych $\bar{x}=87,1$.

Aby obliczyć istotność różnic dla tych danych, zastosowano następującą procedurę statystyczną. W oparciu o funkcję testową Snedekora:

$$F_0 = \frac{S_1^2}{S_2^2} \quad (\text{gdym } S_1^2 > S_2^2), \quad F_0 = \frac{S_2^2}{S_1^2} \quad (\text{gdym } S_2^2 > S_1^2)$$

$$S_1^2 = \frac{\sum(X_i - \bar{X}_1)^2}{n_1 - 1}, \quad S_2^2 = \frac{\sum(X_i - \bar{X}_2)^2}{n_2 - 1}$$

określono jednorodność wariancji, następnie obliczono istotność różnic, posługując się wzorem t-Studenta (Fischera):

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{n_1 S_1^2 + n_2 S_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}}$$

Obliczenia te wykazały, że istnieje wysoka istotność różnic i wynosi ona $\alpha = 0,001$. t-Studenta = 7,8, $F_0 = 2,32$.

Uzyskane wyniki w pełni potwierdzają postawione hipotezy. Analiza jakościowa również potwierdza zaprojektowane hipotezy, wyniki tej analizy, z uwagi na obszerność uzyskanego materiału, zostaną omówione we wnioskach.

WNIOSKI

Uzyskane wyniki testowe wskazują, że istnieje statystycznie istotna zależność między poziomem postaw twórczych a poziomem samoakceptacji u młodzieży. Określony został kierunek tej zależności, wyrażony następującym stwierdzeniem: „wraz ze wzrostem poziomu postaw twórczych, podnosi się poziom samoakceptacji”, czyli zmniejsza się rozbieżność między ja realnym i ja idealnym, natomiast gdy „poziom postaw twórczych obniża się, poziom samoakceptacji również maleje”, czyli rośnie rozbieżność między ja realnym i ja idealnym. Zbieżność obrazów ja realnego i ja idealnego, a co za tym idzie, wysoki poziom samoakceptacji u jednostek twórczych kształtuje stabilny i spójny obraz siebie, który warunkuje harmonijny i konsekwentny rozwój osobowości młodego człowieka, mającego oparcie w twórczym spostrzeganiu i przetwarzaniu świata i rzeczywistości wewnętrznej i zewnętrznej.

Wnioski te zostały sformułowane w oparciu o następujące przesłanki:

1. Na zróżnicowanie pod względem poziomu samoakceptacji wskazuje analiza statystyczna średnich poziomu samoakceptacji, które wynoszą dla grupy z wysokim poziomem postaw twórczych 35,6 oraz dla grupy z nis-

kim poziomem postaw twórczych 87,1. Istotność różnic między tymi średnimi jest bardzo wysoka i mieści się na poziomie 0,001 i wynosi $t=7,8$.

2. Analiza jakościowa wskaźników samoakceptacji dla poszczególnych osób badanych wskazuje, że poziom (wskaźnik) samoakceptacji dla grupy o wysokim poziomie postaw twórczych jest wskaźnikiem pozwalającym stwierdzić zdrowie psychiczne u tych osób, w przeciwieństwie do grupy o niskim poziomie postaw twórczych, gdzie duża rozbieżność między ja realnym i ja idealnym sugeruje zachwianie równowagi psychicznej.

3. Analiza jakościowa średnich dla każdej ze skal składających się na obraz samoakceptacji oraz skonstruowanych w oparciu o nie profili wskazuje na duże różnice między grupami oraz duże podobieństwo treści opisu poszczególnych skal, uzyskanych przez daną grupę z opisem sfery charakterologicznej, wchodzącej w skład opisu postawy twórczej lub odtwórczej.

4. Wyniki te korespondują z poglądami niektórych uczonych amerykańskich, np.: Taylora, Torransa. Zależność tę podkreślali również w swoich poglądach dotyczących osobowości ludzi twórczych Freud, Adler, Jung oraz Leowenfeld i Barron.

5. Analiza ilościowa i jakościowa wyników badań pod względem stabilności obrazu siebie pozwala stwierdzić dość jednoznacznie, że osoby o wysokim i średnim poziomie postaw twórczych, czyli z grupy I, cechuje duża zbieżność między ja realnym i ja idealnym. Wyraża się to we względnej trwałości ideałów i wartości uznanych za swoje oraz w trwałości potrzeb i dążeń, jak również w akceptacji swojego miejsca i roli w otaczającym go świecie, który spostrzegając twórczo i niekonwencjonalnie jednostka wykorzystuje do swej twórczej działalności.

6. Istotne wydaje się odwołanie do naszych wcześniejszych badań dotyczących problematyki poziomu lęku u osób z niskim i wysokim poziomem postaw twórczych, gdzie otrzymane wyniki wskazują na podwyższenie poziomu lęku u osób o niskim poziomie postaw twórczych młodzieży (A. Bulzak — 1986), oraz do badań dotyczących wpływu twórczości na optymalny rozwój osobowości (A. Popek — 1986).

Podsumowując, należy stwierdzić, że osoby o wysokim poziomie postaw twórczych mają możliwości stworzenia sobie spójnego i stabilnego obrazu siebie, co warunkuje wysoki poziom samoakceptacji, a co za tym idzie właściwego rozwoju osobowości. Twórcze i niekonwencjonalne spojrzenie na otaczającą rzeczywistość pozwala tym osobom znaleźć możliwości samorealizacji, która warunkuje z kolei wysoki poziom samoakceptacji. Wielka różnorodność docierających bodźców niekiedy sprzecznych i wielość uświadamianych konfliktów wymagają takiej organizacji struktur poznawczych, która nie narusza integracji osobowości oraz umożliwia adaptację jednostki w środowisku pod względem społecznym i fizycznym.

Szczególnie ważną rolę w funkcjonowaniu osobowości twórczej jednostki odgrywa silne *ego*, które zapewnia przejście ze stanu okresowej lub częściowej dezorganizacji w stan nowej organizacji na wyższym poziomie (J. Trzebiński — 1980, s. 105—128).

Otrzymane wyniki, ze względu na małą liczebność grup, pozwalają mówić jedynie o pewnych tendencjach, jest to bowiem wstępna penetracja podjętego problemu.

BIBLIOGRAFIA

- A. Bulzak, Uzdolnienia twórcze a poziom lęku u młodzieży, ref. wygłoszony na sesji naukowej „Konflikt—Wychowanie—Twórczość”, Toruń 1986.
- K. Dąbrowski, Dezintegracja pozytywna, Warszawa 1979.
- K. Dąbrowski (red.), Zdrowie psychiczne, Warszawa 1981.
- W. Dobrołowicz, Psychologia twórczości, Kielce 1982.
- Z. Freud, Wstęp do psychoanalizy, Warszawa 1957.
- Z. Freud, Poza zasadą przyjemności, Warszawa 1974.
- G. H. Gough, A. B. Heilbrun, The Adjective Check List Manual, Consulting Psychologists Press, Paolo Alto, California 1965.
- R. Heyman, The Role of Information and Induced Attitudes, [w:] C. W. Taylor (red.), Widening Horizons in Creativity, New York 1964, s. 10—77.
- L. Leowenfeld, Geniusz i jego przedstawiciele w sztuce plastycznej, Warszawa 1909.
- Z. Pietrasinski, Myślenie twórcze, Warszawa 1969.
- A. Popek, Osobowość młodzieży o zróżnicowanym poziomie postaw twórczych, ref. wygłoszony na sesji naukowej „Konflikt—Wychowanie—Twórczość”, Toruń 1986.
- S. Popek, Twórczość jako strategia rozwoju, [w:] Materiały z sesji naukowej pod red. S. Popka, Lublin 1982, s. 5—12.
- S. Popek (red), Z badań nad zdolnościami i uzdolnieniami specjalnymi młodzieży, Lublin 1987.
- S. Popek (red), Aktywność twórcza dzieci i młodzieży, Warszawa 1988.
- I. Rozet, Psychologia fantazji, Warszawa 1982.
- S. Siek, Osobowość, Warszawa 1982.
- S. Siek, Wybrane metody badania osobowości, Warszawa 1983.
- A. Strzałeck, Wybrane zagadnienia psychologii twórczości, Warszawa 1969.
- J. Trzebiński, Osobowościowe warunki twórczości, [w:] J. Reykowski (red.), Osobowość a społeczne zachowanie się ludzi, Warszawa 1980, s. 105—128.

SUMMARY

The ever-pertinent problem of creation is becoming even more important because — whether we like it or not — this issue emerges every now and again in different spheres of human life. The traditional understanding of creation as an artistic activity will no longer hold good. These problems have been given great consideration by Stanisław Popek, who has developed the Conception of Creative Aptitudes, a test that takes into account all possible spheres of man's activity.

This paper presents the results of studies on high school and college students. The studies concerned the problem of self-acceptation against the context of creative aptitudes. The investigation employed the Conception of Creative Aptitudes and a test for investigating creative attitudes (KANH). The concept of self-image was based on the Gough-Heilbrun theory, using their List of Adjectives as an instrument of investigation. The obtained results quite unequivocally indicate a higher level of self-acceptation and a higher stability of self-image in persons with a high level of creative attitudes. The cause of this phenomenon should be sought in potential creative capacities, which make possible self-realization and solution of inner conflicts and tensions through a broadly-understood creative act.